

Prin trei secole alături de Comisia Națională a Monumentelor Istorice

HANNA DERER

Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București
hanna_derer@yahoo.com

Cu 125 de ani în urmă, în noiembrie 1892, intra în vigoare *Legea pentru Conservarea și Restaurarea Monumentelor Publice* și era înființată Comisiunea Monumentelor Publice, cunoscută mai degrabă drept Comisiunea Monumentelor Istorice. Întâia sa menire a constat în elaborarea unui inventar al imobilelor și al bunurilor mobile care prezentau interes istoric sau artistic aparte, inventar ce urma să fie actualizat periodic, din cinci în cinci ani, prin clasări și declasări. De asemenea, comisia urma să se pronunțe cu privire la orice intervenție dedicată oricărui monument istoric, acționând, prin cei numai trei membri, ca un consultant al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Rămasă în subordinea acestuia, comisia își va desfășura activitatea pe lângă Casa Bisericii, de facto încă din 1904, de jure începând cu 1913, în condițiile în care, din același (ultim) an a fost compusă din nouă personalități cărora li se alăturau membrii corespondenți. În fine, în conformitate cu legislația intrată în vigoare în 1919, comisia rămâne exclusiv la dispoziția ministerului, dar cei în continuare nouă membri onorifici au de acum posibilitatea de a colabora cu secțiuni regionale, constituite din personalul necesar, de asemenea onorific sau retribuit. În această formulă – a unei instanțe naționale secundată de instanțe zonale – Comisiunea Monumentelor Istorice a funcționat până la desființarea sa, în anul 1948. Trei ani mai devreme își încetase apariția organul oficial, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, înființat încă în 1908 și periodic principal, de vreme ce anuarul a fost publicat doar sporadic, în anii 1914, 1915, 1942 și 1943¹.

Prin schimbările induse de legislația adoptată în 1947, rolul Comisiunii Monumentelor Istorice a fost preluat, în parte, între 1951 și 1959, de către Comisia Științifică pentru Muzeu, Monumente Istorice și de Artă, tutelată de Academia Republicii Populare Române, și, mai ales, de către Comitetul de Stat pentru Arhitectură și Construcții (C.S.A.C.), înființat în 1952. În cadrul acestuia a fost organizată Direcția Generală a Monumentelor Istorice care, alături de alte atribuții, asigura și secretariatul secțiunii dedicată monumentelor istorice a Consiliului de Avizare al aceluiași comitet de stat, pe scurt „C.S.A.C. Consiliu de Avizare. Secția Monumente Istorice”. Această entitate a fost înlocuită în anul 1954 cu o Comisie de Avizare autonomă, care însă a continuat să funcționeze pe lângă Direcția Generală a Monumentelor

1 Toate informațiile și datele referitoare la înființarea și evoluția comisiei până la al doilea război mondial sunt preluate din Radu Greceanu, „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice. 1908–1945. Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. 1914–1915, 1942–1943. Indici bibliografici”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 3–4, 1990, pp. 48, 59, 50–51, respectiv 52–53.

Istorice și după ce aceasta își va fi schimbat statutul, în 1957 și, apoi, în 1959. În acest din urmă an, redenumită Direcția Monumentelor Istorice, aceasta a devenit parte a Comitetului de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistematizare (C.S.C.A.S.), care, beneficia deci, și de serviciile comisiei de avizare specializată în domeniul patrimoniului cultural construit, în condițiile în care aceasta avea (în continuare) rol consultativ².

Dar nici restructurările din anii '50 (ai secolului al 20-lea) și nici cele ulterioare, de la debutul celui de-al optulea deceniu (al aceluiași veac) nu au afectat colaborarea dintre comisie și direcție. Numeroasele succese au fost înregistrate cu precădere în ceea ce privește cercetarea, proiectarea și execuția, dar și publicarea unor rezultate, surprinse în „Buletinul” care și-a reluat apariția în anul 1971. Pe de altă parte, probabil cele mai semnificative eșecuri au grevat activitatea de evidență, dovadă repetatele tentative (zadarnice) de completare a Listei Monumentelor de Cultură care, intrată în vigoare în 1955, cuprindea numai 115 de situri arheologice, 3.359 așa numite monumente de arhitectură, 405 de opere de artă, precum și 466 așa numite monumente istorice. Această perioadă din existența comună a celor două entități complementare a fost curmată în 1977, prin înființarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste și a forului său de specialitate, Comisia Centrală de Stat a Patrimoniului Cultural Național, pentru ca în perioada imediat următoare, în România, pe ordinea zilei să se afle demolarea și neglijarea, în locul conservării și restaurării³.

În urma evenimentelor din luna decembrie a anului 1989, prin eforturile depuse de o serie de specialiști în domeniu, Comisiunea Monumentelor Istorice, ulterior Comisia de Avizare pentru Monumentele Istorice a reluat ființă încă din februarie 1990 sub denumirea de Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (C.N.M.A.S.I.). Din cauza experienței cu regimul politic anterior, aceasta a fost constituită în calitate de „instituție autonomă”, menită să asigure coordonarea tuturor tipurilor de activități dedicate patrimoniului cultural construit. În acest scop, simultan, a reluat ființă Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (D.M.A.S.I.), organizată ca „instituție bugetară, cu personalitate juridică, organ operativ al Comisiei Naționale”⁴. Evident, toate atribuțiile ce îi reveneau celei din urmă au fost cuprinse detaliat în primul său regulament de organizare și funcționare, în următoarele capitole: evidență, protecție, regimul juridic de proprietate, avizare, stabilirea priorităților, asistență de specialitate, cercetare, metodologii și acte normative, valorificarea cercetării, pregătirea personalului. De asemenea, comisia națională urma să

- 2 Toate informațiile și datele referitoare la perioada cuprinsă între anii 1947 și 1968 sunt preluate din Oliver Velescu, „Indicele proceselor verbale ale comisiei de avizare 1952–1967”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1996, pp. 98–99 (text datat 1968).
- 3 Informațiile și datele referitoare la anii '70 și '80 sunt preluate din Dinu C. Gurescu, *Distrușterea trecutului României*, Ed. Museion, București, 1994, pp. 33–34, respectiv 43, 47–48 – cu excepția celor referitoare la Lista Monumentelor de Cultură emisă în anul 1955 care provin din Lista publicată în 1956. Vezi Academia Republicii Populare Române, Comisia Științifică a Muzeelor, Monumentelor Istorice și Artistice, *Lista Monumentelor de Cultură de pe teritoriul R.P.R.*, București 1956.
- 4 Consiliul Frontului Salvării Naționale, „Decret privind înființarea și organizarea Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, București, 5 februarie 1990, nr. 91”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1990, pp. 6–7, articolele 1 și 2.

se structureze (și) în subcomisii de specialitate și să creeze comisii zonale⁵. În această formulă C.N.M.A.S.I. și D.M.A.S.I. au reușit într-un interval de timp scurt nu doar să se organizeze⁶ și să își înceapă activitatea⁷, dar și să rezolve numeroase probleme stringente, de la cele privind legislația în domeniu sau acțiuni menite să atragă atenția opiniei publice asupra patrimoniului cultural construit⁸ până la reluarea, inițierea și/sau dezvoltarea relațiilor internaționale⁹.

Din motive (la fel de) lesne de înțeles, strădaniile depuse de C.N.M.A.S.I. și D.M.A.S.I. nu au fost privite și primite cu bunăvoință de toți actorii implicați direct sau indirect în domeniu, astfel încât primele piedici nu au întârziat să apară¹⁰, pentru ca (deja) la debutul anului 1993 să se facă simțite „semnele unei profunde cezuri între Ministerul Culturii și CNMASI”¹¹. Practic, fără a se consulta cu comisia sau fără măcar să răspundă la întrebările pe care aceasta i le adresa, ministerul a inițiat și a desfășurat demersurile necesare pentru a desființa D.M.A.S.I., organul operativ cu personalitate juridică proprie a C.N.M.A.S.I., scop în care a creat – în subordinea sa – o direcție paralelă, intitulată Direcția Patrimoniului Imobil¹². De altfel, în același an, în luna noiembrie, „Ministerul Culturii care-și formase o nouă comisie a refuzat să mai colaboreze cu specialiștii din C.N.M.A.S.I., solicitând în mod expres [și] schimbarea statutului Comisiei, care urma să fie numai consultativă și nicidecum decizională. Astfel s-a întrerupt din voința uneia dintre părți, munca anilor 1990–1993.”¹³

- 5 „Regulament privind organizarea și funcționarea Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1990, pp. 8–14, capitolul II, articolele 4–26, respectiv capitolul III, articolele 37 și 41. În contextul constituit de scopul pentru care a fost elaborat textul de față, merită subliniat faptul că, în conformitate cu regulamentul în cauză, Buletinul Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice urma să continue nu atât Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, cât anuarul acesteia. Diferența inițială dintre cele două periodice este prezentată în Radu Greceanu, *Op. cit.*, 1990, p. 52.
- 6 Începând cu recuperarea arhivelor care aparținuseră tuturor entităților anterioare – vezi Iuliu Șerban, „Recuperarea arhivei comisiei istorice și a Direcției Monumentelor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 3–4, 1990, p. 34.
- 7 Peter Derer, Aurel Botez, „Organizarea Comisiei Naționale și a Direcției Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1990, pp. 15–16.
- 8 Georgeta Pop, „Conferință de presă la DMASI”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 3–4, 1990, p. 35.
- 9 Sergiu Iosipescu, „Activitatea CNMASI, DMASI”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1990, pp. 16–18.
- 10 „Comunicatul Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 2, 1991, p. 5.
- 11 Cezara Mucenic, „Activitatea CNMASI în anul 1993 (ședințele din 27.I, 13.II – ședință extraordinară, 23.II, 3.III, 7.IV, 28.IV – ședință extraordinară, 26.I, 30.VI, 28.VII, 29.IX, 27.X, 24.XI, 22.XII)”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–4, 1994, p. 77.
- 12 *Ibidem*, p. 77. În fapt, în cadrul ministerului a fost înființată Direcția Generală de Protecție și Valorificare a Patrimoniului Cultural Național care, la rândul ei, a avut (și mai are) în subordine două direcții și anume Direcția Patrimoniului Imobil și Direcția Patrimoniului Mobil. În prezent, direcția generală poartă denumirea Direcția Patrimoniul Cultural, iar cele două direcții subordonate sunt servicii și anume Serviciul Arheologie și Patrimoniul Construit, respectiv Serviciul Patrimoniul Mobil și Imaterial (conform organigramei Ministerului Culturii și Identității Naționale, actualizată la data de 01.10.2017 – www.cultura.ro/sites/default/files/inline/files/organigrama%20minister%2001%20oct.%202017.xls, fișier accesat la 17.10.2017).
- 13 Cezara Mucenic, „Activitatea CNMASI în anul 1993, partea a II-a”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 1995, p. 100. În ceea ce privește perioada 1990–1993 vezi și Peter Derer, „Re/Înființarea DM(AS)I. Un gest prematur

Statutul Comisiei Naționale a Monumentelor (Ansamblurilor și Siturilor) Istorice a fost pus din nou în discuție în toamna anului 1996, când ministerul a luat în considerare posibilitatea ca aceasta să redevină un for de decizie¹⁴, posibilitate care, însă, nu a fost transpusă în realitate. Astfel, în conformitate cu regulamentul de organizare și funcționare care a intrat în vigoare în anul 2000, comisia a fost definită ca fiind „organul științific de specialitate al Ministerului Culturii având un rol de consultanță și de avizare științifică”¹⁵. Șase ani mai târziu, prin modificarea Legii Monumentelor Istorice, Comisia Națională a Monumentelor Istorice, în continuare „organism științific de specialitate, fără personalitate juridică” era „reorganizată” pentru a avea strict „rol consultativ”, urmând să funcționeze „pe lângă Ministerul Culturii și Cultelor”¹⁶. Între timp însă, ruptura față de descendentele D.M.A.S.I., la rândul ei restructurată în repetate rânduri¹⁷, ajunsese să fie deja deplină, o dovadă în acest sens fiind, de exemplu, faptul că, deși îi poartă în continuare numele, „Buletinul” nu mai cuprinde informații despre comisie decât, cel mult, în forma celor referitoare la fondurile de arhivă ale entităților precedente. În orice caz, Comisia Națională a Monumentelor Istorice (C.N.M.I.), incluzând, desigur, secțiunile și comisiile zonale, a pășit în secolul al 21-lea nu doar ca o entitate pur consultativă, dar și privată de orice posibilitate de a iniția și de a desfășura acțiuni (proprii), căci ceea ce trebuia să îi servească drept organ operativ fusese practic anihilat prin subordonarea sa de către ministerul de resort. Această stare de fapt se dovedește a fi cu atât mai neobișnuită, cu cât, printre atribuțiile C.N.M.I., se numără, de exemplu, formularea priorităților privind intervențiile necesare asupra (tuturor) monumentelor istorice.

Abia în anul 2016, prin ordonanța de guvern numărul 10, din luna ianuarie¹⁸, devenită Legea numărul 248, în decembrie¹⁹, din textul Legii 422/2001 (rep. și act.) privind protejarea monumentelor istorice, a fost eliminată partea prin care era stabilit explicit caracterul consultativ al C.N.M.I. (și ale tuturor componentelor sale) și s-a impus ca punctul său de vedere să fie inclus în avizele emise de către autoritățile abilitate în acest sens. Revenirea

în istoria protecției monumentelor istorice”, în *Revista Monumentelor Istorice*, nr. 1, 2017, pp. 16–21.

14 *Idem*, „Noua Comisie Națională a Monumentelor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–4, 1997, p. 113.

15 „Regulament privind organizarea și funcționarea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–4, 2000, pp. 328–335, articolul 2.

16 „Legea 259/2006 pentru modificarea și completarea Legii 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1–2, 2007, pp. 7–22, articolul 31.

17 În același an 2006, de exemplu, fosta D.M.A.S.I. fusese deja transformată în Institutul Național al Patrimoniului, de o parte, și în Oficiul Național al Monumentelor Istorice, de alta. Restructurări și, mai ales, comasări ulterioare au rezultat în actuala entitate, unică, numită (de asemenea) Institutul Național al Patrimoniului. Cel puțin la o primă vedere, superficială, pare că procesul de centralizare respectiv a crescut atribuțiile entității respective, reducându-i simultan capacitatea de a acționa.

18 Ordonanța numărul 10 din 27 ianuarie 2016 (actualizată) pentru modificarea și completarea Legii nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice (actualizată până la data de 10 decembrie 2016), <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175401>, accesată la 17.10.2017.

19 Legea 248/2016 privind aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 10/2016 pentru modificarea și completarea Legii nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/184316>, consultată la 17.10.2017.

la statutul – și deci la responsabilitățile firești pentru comisie – nu a fost însă însoțită și de reînregistrarea ei cu organismul operațional de care are nevoie pentru exercitarea atribuțiilor ce îi revin. Or, în condițiile în care intervențiile dedicate patrimoniului cultural construit devin (cum este firesc și de dorit) din ce în ce mai numeroase, precum și din ce în ce mai complexe, misiunea C.N.M.I., inclusiv deci a secțiunilor acesteia și a comisiilor zonale, reclamă mai mult efort și mai mult timp, necesitând, deci, o colaborare mult mai intensă, mai profundă și mai diversificată cu direcțiile de profil. Pentru atingerea acestui scop, la rândul său mijloc pentru o mai eficientă protejare a patrimoniului cultural construit, există, evident, diverse posibilități. Astfel, de exemplu, de îndată ce regulamentul de organizare și funcționare ar permite, C.N.M.I. și-ar putea crea (dincolo de secțiuni) grupuri de lucru, apte să reacționeze mai prompt în situațiile în care acest lucru este necesar, dorit și/sau așteptat din partea comisiei. De asemenea, de îndată ce direcțiile ar fi capabile să se adapteze unui mod de lucru mai flexibil, atât documentațiile depuse în vederea avizării, cât și alte chestiuni aflate pe ordinile de zi ale ședințelor, ar putea fi analizate în prealabil de membrii comisiilor, dacă aceștia ar primi materialele în format electronic și în timp util²⁰. Astfel, la un moment dat, ar fi posibil și ca proiectele și subiectele care nu ridică probleme și care întrunesc aprobarea unanimă să fie prelucrate complet în spațiul virtual. Cu această ocazie sau, mai bine spus, în acest mod ar putea fi asigurată mai bine și coordonarea activității pe care o desfășoară toate componentele C.N.M.I., birou, secțiuni și comisii zonale. Acest ultim deziderat²¹ este justificat măcar de faptul că, cel puțin în condițiile actuale, nici măcar președinții celor din urmă nu au răgazul necesar pentru un minim schimb de experiență, cu atât mai necesar cu cât, de la ultimele discuții consistente la nivel național cu privire la filozofia și teoria domeniului precum și la practica aferentă, a trecut deja prea mult timp.

Dar toate acestea ar fi posibile numai dacă C.N.M.I. rămâne forul de decizie științifică determinant și, desigur, se dovedește permanent demnă de acest statut.

- 20 Atât în ceea ce privește actualizarea regulamentului de organizare și funcționare al comisiei, cât și în ceea ce privește distribuția documentațiilor în format electronic înaintea ședințelor propriu-zise, se depun diligențe încă de la începutul verii din anul 2016. Trebuie subliniat faptul că propunerile avansate în acest sens au luat în considerare diversele aspecte relevante, de la faptul că multe direcții de profil sunt excedate cantitativ și/sau calitativ și că, în consecință, nu trebuie încărcate cu atribuții suplimentare, până la dreptul de autor al celor care elaborează documentațiile, dar și obligația ce revine membrilor comisiilor și secțiunilor de a asigura confidențialitatea cu privire la subiectele care sunt supuse atenției lor.
- 21 Ultim din punctul de vedere al textului de față, nu și al autoarei sale.

Dosare de clasare și declasare din anul 2017

SILVIA COSTIUC

Ministerul Culturii și Identității Naționale, Direcția Patrimoniu Cultural
silvia.costiuc@cultura.ro

OBIECTIVUL	Vila Georgescu
ADRESA	str. Sarmisegetuza nr. 40, municipiul Constanța, jud. Constanța
SOLICITANT	Asociația DEMOS
STUDIUL ISTORIC	Margareta Mihăilescu
CLASAT CONFORM	Ordinului MCIN nr. 2176 din 3 aprilie 2017
COD LMI ATRIBUIT	CT-II-m-B-21124

Clădire construită între 1920 și 1938, situată în zona centrală a orașului Constanța. Imobilul a fost clasat în baza următoarelor criterii: coerența planimetrică (distribuția spațiilor interioare) și structurală; plastica arhitecturală a fațadelor (decorații de inspirație clasică îmbinate cu ornamente Art Nouveau); existența unor componente artistice semnificative (frontispiciul clădirii); prezența în memoria comunității (până în anul 2009, clădirea a servit ca sediu al unei instituții de învățământ). De asemenea, s-a avut în vedere faptul că edificiul nu a suferit modificări care să altereze concepția și substanța originală. La momentul clasării, construcția se afla într-o stare avansată de degradare.

